

شورای سیاست‌گذاری حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران

معاونت پژوهش

سطح سه

عنوان

احكام فقهیه در نهج البلاغه

استاد راهنما

حجت الاسلام والمسلمین آقای ابوالحسن حسن زاده

استاد مشاور

حجت الاسلام والمسلمین آقای اسماعیل نعمت‌اللهی

نگارنده

زیبا عزیزی

۱۳۹۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای سیاست‌گذاری حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران

معاونت پژوهش

سطح سه

عنوان

احکام فقهیه در نهج البلاغه

استاد راهنما

حجت الاسلام والمسلمین آقای ابوالحسن حسن زاده

استاد مشاور

حجت الاسلام والمسلمین آقای اسماعیل نعمت‌اللهی

نگارنده

زیبا عزیزی

۱۳۹۴

تحمیدیه

سپاس خداوندی را که سخنوران ازستودن او عاجزند، و حسابگران از شمارش نعمت‌های او ناتوان
، و تلاشگران از ادای حق او درمانده اند. خدایی که افکار ژرف اندیش، ذات او را درک نمی
کنند و دست غواصان دریای علوم به او نخواهد رسید. پروردگاری که برای صفات او
حد و مرزی وجود ندارد، و تعریف کاملی نتوان یافت و برای خدا وقتی معین، و سرآمدی مشخص
نمی توان تعیین کرد.

و درود بی حد و ثنای بی عدب و سفرای راه حقیقت، انبیای عظام خصوصاً پیامبر خاتم (علیهم
السلام) که با اراده طریق الهی، دیجور و ظلمت راه را با جیحون نور و سیحون فروغ
خود زدودند و صعوبت قله کمال را به سهولت منال، بدل ساختند.

و برترین تحیات و خالصترین صلوات، به اوصیاء عظام و اولیاء کرام، خصوصاً ولایت مداران
حقیقت محمدی (صلی الله علیه و آله) یعنی امیر مؤمنان علی (علیه السلام) و وارثان آن حضرت
تا صاحب ولایت نهایی، حضرت وصی خاتم (عجل الله تعالی فرجه الشریف).

تقديم به :

اعجوبه جهان خلقت، نفس وجان رسول خاتم .

تقديم به :

،مولى الموحدين ،حيدر كرار شير خدا، مولود كعبه .

تقديم به :

آغاز گراشاعه عدالت ومردانگى، ومعرف والاترين الكوى شها مت وديانت .

وتقديم به او كه :

دربدر، ذوالفقار حماسه آفرين بود .

دراحد سپرستم زدا،

ودرخندق تمام اسلام در برابر تمام كفر .

تقديم به حضرت صديق اكبر وفاروق اعظم اسد الله الغالب،

امير المؤمنين على بن ابى طالب (عليه السلام)

- ۷۸- عاملی ، محمد بن علی ، **مدارک الاحکام فی شرح عبادات شرایع الاسلام**، ج ۶ و ۷، چاپ اول، بیروت - لبنان، مؤسسه آل البيت (ع)، ۱۴۱۱.
- ۷۹- عاملی ، حر ، **وسایل الشیعه الی تحصیل الشریعه** ، (محقق و مصحح گروه پژوهشی مؤسسه آل البيت) ج ۸ و ۷، چاپ اول ، قم ، مؤسسه آل البيت ، ۱۴۰۹ . ه . ق .
- ۸۰- عاملی ، شهید اول، محمد ابن مکی ، **اللمعه الدمشقیه**، (مصحح: محمد تقی مروارید و علی اصغر مروارید)، چاپ اول، بیروت-لبنان، دار التراث-الدار الاسلامیه، ۱۴۱۰.ه.ق.
- ۸۱- عاملی (شهید ثانی) ، زین الدین بن علی ، **روضه البهیمة فی شرح اللمعه دمشقیه** ج ۲ و ۱، چاپ اول ، قم، کتاب فروشی داورى، ۱۴۱۰.ه.ق.
- ۸۲- عرب فر ، مهدیه ، **مفهوم حقوق شهروندی در نهج البلاغه** ، چاپ اول، قم، مؤسسه بوستان کتاب ، ۱۳۹۱ . ه . ش .
- ۸۳- غفاری ، محسن ، **آفات زبان** ، چاپ سوم ، تهران ، انتشارات پیام آزادی ، ۱۳۸۳ . ه . ش .
- ۸۴-فاضل ، لنکرانی، **توضیح المسایل**، چاپ نودوششم، قم، انتشارات امیرالعلم، ۱۳۸۳.
- ۸۵- فراهانی ، قائم مقام ابن میرزا عیسی ، **رساله جهادیه** ، چاپ اول ، قم ، دایره المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت ، ۱۴۲۶ . ه . ق .
- ۸۶- فلاح زاده ، محمد حسین ، **آموزش فقه** ، چاپ سی ام ، قم ، انتشارات الهادی ، ۱۳۸۶ . ه . ش .
- ۸۷- فیض کاشانی ، ملا محسن ، **محجه البیضاء**، (مترجم :محمدصادق، هدایت)، چاپ دوم، مشهد، مؤسسه آستان قدس رضوی، ۱۳۷۹.
- ۸۸- فیض تبریزی ، کریم ، **دنیای زبان** ، چاپ اول ، قم، انتشارات تهذیب ، ۱۳۸۵ . ه . ش .
- ۸۹- فیض الاسلام ، سید علی نقی ، **ترجمه و شرح نهج البلاغه** ، چاپ پنجم ، تهران ، مؤسسه چاپ و نشر تالیفات فیض الاسلام - انتشارات فقیه ، ۱۳۷۹ . ه . ش .
- ۹۰- قرشی ، سید علی اکبر ، **آئینه نهج البلاغه** ، چاپ سوم ، بی جا ، نشر فرهنگ ، ۱۳۸۸ . ه . ش .
- ۹۱- قمی ، محمد مومن ، **الولاية الالهیه الاسلامیه او الحکومه الاسلامیه**، ج ۱، چاپ اول ، قم ، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم ، ۱۴۲۵ . ه . ق .

- ۹۲- کاشف الغطاء ، حسن ، **انوار الفقاهه كتاب المكاسب** ، چاپ اول ، قم ، موسسه کاشف الغطاء ، ۱۴۲۲ . ه . ق .
- ۹۳- کاشف الغطاء، هادی، مستدرک نهج البلاغه، بیروت، مکتبه الاندلس، بی تا.
- ۹۴- کریم محمد ، اویس ، **المعجم المفهرس لنهج البلاغه** ، چاپ اول ، مشهد ، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی ، ۱۳۶۶ . ه . ش .
- ۹۵- _____ ، **المعجم الموضوعی علی نهج البلاغه** ، چاپ اول ، مشهد ، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی ، ۱۳۶۶ . ه . ش .
- ۹۶- کزازی ، آغا ضیاء الدین علی ، **کتاب قضاء** ، چاپ اول ، قم ، چاپخانه مهر ، بی تا .
- ۹۷- کلینی، یعقوب، **اصول کافی**، ج ۲ و ۵، چاپ ششم، تهران، انتشارات اسوه، ۱۳۸۳.
- ۹۸- لیبیب بیضون، **تصنیف نهج البلاغه**، چاپ سوم، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۵ ه. ش.
- ۹۹- لنکرانی، محمد فاضل، **آیین کشورداری از دیدگاه امام علی (ص)**، بی جا، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، بی تا.
- ۱۰۰- مجلسی ، محمد باقر ، **بحار الانوار** ، ج ۶ و ۷۲ و ۷۹، بی جا ، وزارت ارشاد اسلامی ، بی تا .
- ۱۰۱- محمدی ری شهری ، محمد ، **میزان الحکمه**، مترجم: حمیدرضا، شیخی، ج ۴ و ۱۰، چاپ چهارم، قم، نشر دارالحديث، ۱۳۸۲.
- ۱۰۲- محمدی نیا، اسدالله، **پاسخ به پرسشهای جوانان**، ج ۱، قم، نشر سبط اکبر، ۱۳۸۴.
- ۱۰۳- _____ و مهدی مهریزی ، **سیاست نامه امام علی** ، بی جا ، نشر دارالحديث ، بی تا .
- ۱۰۴- محدثی ، جواد ، **روایت انقلاب**، ج ۱، چاپ.....، تهران، نشر امیرکبیر، ۱۳۷۶.
- ۱۰۵- مرعشی نجفی ، سید شهاب الدین ، **مناهج المومنین** ، ج ۱ و ۲، چاپ اول قم ، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی ، ۱۴۰۶ . ه . ق .
- ۱۰۶- مطهری ، مرتضی ، **سیری در نهج البلاغه**، چاپ اول، قم، نشر آل طه، ۱۳۸۹.
- ۱۰۷- معرفت محمد هادی، **ولایت فقیه** ، بی جا ، موسسه فرهنگی انتشاراتی التمهید ، بی تا .
- ۱۰۸- مقرئ فیومی، احمد بن محمد، مصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافی، چاپ اول، قم، منشورات دارالرضی، بی تا.

- ۱۰۹- مکی ، محمد ، (شهید اول) ، **اللمعه الدمشقیه** ، (مترجم : محسن غرویانی و علی شیروانی) ، ج ۱ ، چاپ هفدهم ، بی جا ، انتشارات دارالفکر ، ۱۳۸۱ . ه . ش .
- ۱۱۰- میرزاحبیب الله ، هاشمی خویی ، **منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه** ، چاپ چهارم ، تهران ، مکتبه الاسلامیه ، ۱۳۵۸ .
- ۱۱۱- مکارم شیرازی ، ناصر ، **پیام امام امیرالمومنین (علیه السلام) (شرح تازه و جامع بر نهج البلاغه)** ، ج ۱ و ۲ و ۳ و ۵ ، چاپ دوم ، تهران ، دارالکتب الاسلامیه ، ۱۳۷۵ . ه . ش .
- ۱۱۲- _____ **ربا و بانکداری اسلامی** ، چاپ دوم ، بی جا ، نشر مدرسه امام علی ابن ابیطالب (علیه السلام) ، (، ۱۳۸۰ . ه . ش .
- ۱۱۳- _____ **استفتائات جدید** ، (مصحح: ابو القاسم علیان نژادی) ، چاپ دوم ، قم ، ۱۴۲۷ . ه . ق .
- ۱۱۴- _____ **دایره المعارف فقه مقارن** ، چاپ اول ، قم ، انتشارات مدرسه امام علی ابن ابیطالب (علیه السلام) ، (، ۱۴۲۷ . ه . ق .
- ۱۱۵- _____ **تفسیر نمونه** ، ج ۱۶ ، چاپ بیست و نهم ، تهران ، دارالکتب الاسلامیه ، ۱۳۸۲ .
- ۱۱۶- موسوی ، سید صادق ، **تمام نهج البلاغه** ، (مصحح: فرید سید) ، چاپ اول ، تهران ، مؤسسه امام صاحب الزمان (عج) ، ۱۳۷۶ . ه . ش .
- ۱۱۷- منتظری نجف آبادی ، حسینعلی ، **مبانی فقهی حکومت اسلامی** ، (مترجم محمود صلواتی و ابوالفضل شکوری) ، ج ۱ و ۲ و ۳ و ۵ و ۶ ، چاپ اول ، قم ، مؤسسه کیهان ، ۱۴۰۹ . ه . ق .
- ۱۱۸- نجفی ، محمد حسن ، **جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام** ، ج ۷ و ۱۱ و ۱۳ و ۲۲ و ۳۶ و ۴۰ و ۴۱ ، چاپ هفتم ، لبنان - بیروت - داراحیاء التراث العربی ، ۱۴۰۴ . ه . ق .
- ۱۱۹- نجفی کاشف الغطاء ، علی ابن محمد رضا بن هادی ، **اسس التقوی لنیل جنه الماوی** ، بی جا ، مؤسسه کاشف الغطاء ، بی تا .
- ۱۲۰- نجفی ، کاشف الغطاء ، هادی ابن عباس بن جعفر ، **هدی المتقین الی شریعه سید المرسلین** ، چاپ اول ، نجف اشرف ، مؤسسه کاشف الغطاء ، ۱۴۲۳ . ه . ق .

- ۱۲۱- نجفی، بشیر حسین، **مصطفی الدین القیم**، چاپ اول، عراق - نجف اشرف، دفتر حضرت آیه الله نجفی، ۱۴۲۷. ه. ق.
- ۱۲۲- نراقی، ملا مهدی، **جامع السعادات**، (مترجم کریم فیضی، چاپ اول، بی جا، انتشارات قائم آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، ۱۳۸۵. ه. ش.
- ۱۲۳- نمازی، حسن، **علی در آئینه نهج البلاغه**، بی جا، مرکز تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، بی تا.
- ۱۲۴- هاشمی خویی، میرزا حبیب الله، **منهاج البراهه فی شرح نهج البلاغه**، (مصحح: سید ابراهیم میانجی)، چاپ چهارم، تهران، مکتبه الاسلامیه، ۱۳۵۸. ه. ش.
- ۱۲۵- هاشمی شاهرودی، سید محمود و جمعی از پژوهشگران، **فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت**، ج ۱ و ۳ و ۴، چاپ اول، قم، مؤسسه دایره المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت، ۱۴۲۶. ه. ق.
- ۱۲۶- هیئت تحریریه بنیاد نهج البلاغه، **پندهای کوتاه از نهج البلاغه**، بی جا، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، بی تا.
- ۱۲۷- وحیدی، محمد، **احکام بانوان**، چاپ سی و چهارم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم (بوستان کتاب)، ۱۳۸۲. ه. ش.
- ۱۲۸- یزدی، سید محمد کاظم، **العروه الوثقی**، ج ۲، چاپ دوم، لبنان - بیروت، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۰۹. ه. ق.
- ۱۲۹- یزدی، محمد، **فقه القرآن**، ج ۲ و ۳، چاپ اول، قم، مؤسسه اسماعیلیان، ۱۴۱۵. ه. ق.

ب- مقالات

- ۱- امام خامنه ای، "**حکومت در نهج البلاغه**"، یاد نامه دومین کنگره نهج البلاغه، چاپ اول، فخر الدین حجازی و دیگران، وزارت ارشاد اسلامی و بنیاد نهج البلاغه، تهران، ۱۳۶۳. ه. ش.
- ۲- حجازی، فخرالدین، "**جنگ در نهج البلاغه**"، کاوشی در نهج البلاغه (مقالات کنگره سوم)، چاپ اول، فخر الدین حجازی و دیگران، بنیاد نهج البلاغه، بی جا، ۱۳۶۴. ه. ش.
- ۳- حسنزاده آملی، حسن، "**انسان کامل از دیدگاه نهج البلاغه**"، یادنامه کنگره هزاره نهج البلاغه، چاپ اول، محمد تقی جعفری و دیگران، بنیاد نهج البلاغه، بی جا، ۱۳۶۰. ه. ش.

- ۴- دوانی، علی، **راز نماز در نهج البلاغه**، "یادنامه دومین کنگره نهج البلاغه"، چاپ اول، فخرالدین حجازی ودیگران، وزارت ارشاد اسلامی و بنیاد نهج البلاغه، تهران، ۱۳۶۳.ه.ش.
- ۵- سبجانی، جعفر، **"مشاوره در نهج البلاغه"**، کاوشی در نهج البلاغه (مقالات کنگره سوم)، چاپ اول، فخرالدین حجازی ودیگران، بنیاد نهج البلاغه، بی جا، ۱۳۶۴.ه.ش.
- ۶- عاشوری لنگرودی، حسن، **امام علی (ع) و امنیت ملی**، دانشگاه صنعتی شریف.
- ۷- عمید زنجان، عباسعلی، **"مقام و شخصیت زن از دیدگاه نهج البلاغه"**، یادنامه دومین کنگره نهج البلاغه، همان.
- ۸- قربانی، زین العابدین، **عوامل همکاری و اعتماد بین مردم و حکومت از دیدگاه نهج البلاغه**، بی جا، بی تا،
- ۹- کریمی واقف، رضا، **حج در نهج البلاغه**، بی جا، بی تا.
- ۱۰- گیلک حکیم آبادی، محمدتقی، **امام علی (علیه السلام) دولت و سیاستهای اقتصادی**، بی جا، بی تا.
- ۱۱- لک زایی، شریف، **نگاهی به رابطه فرد و دولت در اندیشه امام علی (علیه السلام)**، بی جا، دانشگاه صنعتی شریف، بی تا.
- ۱۲- مکارم شیرازی، ناصر، **نقش نهج البلاغه در فقه اسلامی**، شماره (۶۶۷۵)، بی جا، فصلنامه پژوهشی و اطلاع رسانی نهج البلاغه، بی تا.
- ۱۳- مهریزی، مهدی، **شناخت نهج البلاغه**، بی جا، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، بی تا.
- ۱۴- هاشمی شاهرودی، سید محمود، **مجله فقه اهل بیت (فارسی)**، ج ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸، چاپ اول، قم، مؤسسه دایره المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت، بی تا.